

EKONOMİK KAMU DÜZENİ VE DEVLETİN EKONOMİYE MÜDAHALESİ

*(Economic Public Order and
State Intervention With Economy)*

Gürsel ORER¹

ÖZ

Yapılan çeşitli tanımlarda “kamu güvenliği”, “kamu esenliği (huzuru)” ve “kamu sağlığı” olmak üzere üç temel bileşenden oluştuğu kabul edilen kamu düzeni kavramı, zaman içerisinde genel kapsamın alt kısımları olarak nitelendirilebilecek ve daha özel alanları kapsayacak şekilde “ekonomik kamu düzeni”, “sosyal kamu düzeni” ve “çevresel kamu düzeni” gibi kavramları ortaya çıkarmıştır. “Ekonomik kamu düzeni” kavramı, sınırları önceden belirlenmiş müdahaleleri de beraberinde getirmektedir. Devletler, bu müdahalelerini doğrudan idarî mekanizma içerisinde yer alan unsurları eliyle gerçekleştirdikleri gibi “bağımsız idarî otoriteler” eliyle de gerçekleştirme yolunu tercih etmektedirler. Ekonomik faaliyetlerin istihdama etkileri de gözetildiğinde, devletin ekonomiye müdahalede bulunmaması gerektiğini savunmak pek mümkün değildir. Tüm bunların yanında, devletin ekonomiye müdahalelerinin de her zaman doğru ve yerli yerinde gerçekleşebildiği de söylenemez. Zaman zaman karşılaşılan yanlış müdahaleler ya da ekonomik politikalar sonucunda ülkelerin çok zor kriz dönemleri yaşadıkları da aşikârdır.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Müdahale, Ekonomik kamu düzeni, Rekabet, Tüketici.

ABSTRACT

The term public order, which is, by many definitions, considered to be consisting of three fundamental components as “public safety”, “public peace” and “public health”, has gradually given birth to more specific terms; “economic public order”, “social public order” and “environmental public order”, which could be considered to be its sub-branches. The term “economic public order” brings up the interventions with are pre-determined limits. States can prefer to directly intervene through the administrative bodies or indirectly through “independent administrative

¹ Van Cumhuriyet Savcısı, gurselorer@msn.com

bodies". When the impact of the economic activities has on employment is considered, it does not seem to be possible to argue that State should not intervene with the economy. Yet, it is also not possible to argue that the State intervention with the economy is always in a timely and orderly fashion. Furthermore, it is also obvious that countries go through harsh recessions every now and then due to the wrong interventions or wrong economic policies.

Keywords: State, Intervention, Economic public order, Rivalry, Consumer.

GİRİŞ

Bir topluluk halinde yaşama ihtiyacı, devletli yaşamdan daha eskilere dayanmaktadır. Toplum halinde yaşamanın sonucu, toplumda bir düzenin egemen olması isteğidir. Çünkü insan, her günü bir önceki günün devamı niteliğinde görür ve aynı yeknesaklık içinde yaşamını devam ettirmek ister². Toplu yaşam, tartışma götürmeyecek biçimde kuralları ve kurallara uyulmaması halinde yaptırımları beraberinde getirmiştir. Aksi halde kurlsız bir topluluk içerisinde düzenin sağlanması mümkün olmayacak, kavgalar ve anarşi alıp başını yürüyecektir.

Toplumsal yaşam, bir kısım ihtiyaçların paylaşım ve değişimini beraberinde getirmiştir. Bu anlamda ekonomi, sosyal refahın anahtarı niteliğinde görülmesi gereken unsurlar arasında yer almaktadır. Geçmişte dar bir kapsam içerisinde bulunan ekonomik etkinlikler, günümüzde alabildiğine genişlemiş olup, bankalar ve finans borsaları gibi ekonomik aktörlerin hatalı uygulamalarının yalnızca ilişkili şirketlere değil, toplumun geneline zarar veren yapıları göz ardı edilemez bir hal almıştır.

Anayasa'nın 5. maddesinde; Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel amaç ve görevleri olarak sayılmıştır. Anayasayla verilmiş bu görev ekseninde, ekonomik faktörlerin kişiler üzerindeki inkâr edilemez etkilerini gözeterek, kişiyi koruyacak önlemleri alması devletten beklenen bir refleks olarak görülmelidir.

Bu amaç ve görev ekseninde Anayasa, devlete temel hak ve özgürlüklere kısıtlama getirme yetkisini de vermiştir. Buna örnek olarak; yerleşme

2 ŞİMŞEK Altın Aslı, **Genel Kamu Hukukunun Temel Kavramı Olarak Kamu Düzeni**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara - 2010, s. 8

hürriyetinin, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak amacıyla sınırlandırılabilmesi (m. 23) gösterilebilecektir.

Günümüz ekonomilerinde istikrarlı gelişmenin sağlanmasında çok önemli bir rol üstlenmiş olan finansal piyasaların sağlıklı ve güvenli bir şekilde çalışması etkin bir denetim ve yaptırım mekanizmasını zorunlu kılmaktadır. Bu piyasalarda faaliyet gösteren kişi ve kurumların sebep olabileceği zararlar tüm ülke ekonomisine telafisi güç hasarlar vermekte ve toplumun bütün fertleri bundan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir. Kamu düzeninin devamını amaçlayan denetim faaliyetlerinin etkinliği ise, zamanında uygulanabilen ve caydırıcı yaptırımların varlığına bağlıdır³.

Bu çalışmamızda öncelikle ekonomik kamu düzeni kavramı ile bu kavramın anlaşılabilmesine hizmet edeceğini düşündüğümüz genel kamu düzeni ve devletin ekonomiye müdahalesi olarak tanımlanan *regülasyon* kavramları hakkında açıklamalar yapılmakta, devamında devletin ekonomiye müdahale gerekçeleri, müdahalenin şekilleri ve en sonunda da devletin ekonomiye müdahalesinin yargısal denetimi konusunun açıklığa kavuşturulmasına gayret edilmektedir.

I. KAVRAMLAR

A. Genel Olarak Kamu Düzeni

Topluluk yaşamından modern devlet düzenine ulaşıncaya değin, insanların belli kuralları benimsedikleri ve bu kurallar çerçevesinde hayat sürdükleri görülmektedir. Modern devlet döneminde bu kuralların kurumsallaşmasını görmekteyiz. İnsanlar, oluşturmuş oldukları devlete belli sınırlar içerisinde yaşamlarını biçimlendirme yetkisini vermektedirler. Devlet olgusuna bu yetki hiç kuşku yok ki toplumsal uzlaşma niteliğindeki anayasalarla tanınmaktadır.

Bugün nasıl ki özgür insanın var olmadığı bir toplum düşünülemezse, devletsiz bir toplum ve toplumsuz bir birey de düşünülemez. İç içe geçmiş olan birey-toplum-devlet kavramlarının birlikteliği en çok kamu düzeni kavramı ile somutlaşmaktadır. Bu noktada vurgulanması gereken önemli bir husus kamu düzenini sağlama ve koruma işlevi devletin en temel varlık nedeni olduğudur⁴.

Çeşitli mevzuatta sıklıkla yer almasına rağmen, kamu düzeninin ne anlama geldiği, her kanunda ayrı anlamları mı olduğu yoksa bu kavram üzerinde ortak bir tanımda mı birleşildiği gibi birçok sorunun cevabı-

3 TİRYAKİ Tercan/GÜRSOY Türker "Ekonomik Suç Kavramı ve Sigortacılık Suçlarının Bu Açıdan Değerlendirilmesi", (*Sayıştay Dergisi*, Sayı: 55, Ekim-Aralık 2004), s. 67.

4 ŞİMŞEK, s. 2.

na dair ilgili kanunlarda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu kavramın bir hüküm içi boşluk (*intralegem*) olarak düzenlenip, içeriğinin doldurulmasının hâkime; yorumlanmasının ise, öğretiyeye ve mahkemelelere bırakılmak istenmesinden⁵ kaynaklandığı yönünde değerlendirmeler mevcuttur.

Anayasa Mahkemesi 10.02.1976 tarih, 1975/200 - 1976/9 E-K. sayılı kararında; kamu düzeni deyiminin; toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilâtının korunmasını ifade ettiği gibi dış ve iç tehlikelere karşı devlet varlığının muhafazası anlamını yüklediği millî güvenlik kavramının da kamu düzeni kavramının kapsamı içinde bulunduğunu belirtirken; 25.04.1974 gün, 1973/41- 1974/13 E-K. sayılı kararında “millî güvenlik” ve “kamu düzeni” kavramlarının, uygulayıcıların kişisel görüş ve anlayışlarına göre genişleyebilecek, öznel yorumlara elverişli, bu nedenle de keyfiliğe dek varabilir çeşitli ve aşamalı uygulamalara yol açacak genel kavramlar olduğuna parmak basmıştır.

Doktrinde ise kamu düzeni “... toplumun barış ve güven içinde gelişmesini ve yaşamını sürdürmesini sağlayacak bir ortam”⁶ olarak tanımlanmaktadır. Bütün toplumun düzeni olan kamu düzeninin korunması, toplumun çekirdeği olan insanın onurunun korunması unsurunu da kapsamaktadır⁷. Bunun dışındaki tanımların hepsinde neredeyse benzer ifadelerin kullanıldığı ve kamu düzeninin; kamu güvenliği, kamu esenliği (huzuru) ve kamu sağlığı olmak üzere üç temel bileşenden oluştuğu ileri sürülmüştür⁸.

Hukukun temel kavramlarından olan kamu düzeni, modern devlet içinde devletin düzenleme, denetleme ve cezalandırma mekanizmasını oluşturan idare hukuku ve ceza hukuku alanlarında daha çok karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal düzenin korunması ve suçların önlenmesi ve cezalandırılması doğrudan kamu düzeni ile bağlantılıdır⁹.

Kamu düzeni, konusuna, ülkesine ve aynı toplum içerisinde zamana göre değişebilen bir kavramdır. Bu nedenle kamu düzeni açısından her zaman geçerli tek bir tanımın yapılabilmesi mümkün değildir. Toplumun intizamı yararına hizmet eden her türlü unsurun kamu düzeni kavramının kapsamına sokulabilmesi mümkündür¹⁰.

5 ÖZKAN Ahmet Fatih, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Ekonomik Kolluk Faaliyeti”, (*Ankara Barosu Dergisi*, Yıl:67, Güz- 2009, S. 4), s. 77.

6 GÖZÜBÜYÜK Şeref, *Yönetim Hukuku*, 26. Bası, (Turhan Kitabevi), Ankara 2008, s. 303.

7 ŞİMŞEK, s. 78.

8 ÖZKAN, s. 77.

9 ŞİMŞEK, s. 183.

10 ORDU Özgecan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Temel Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlanma Nedeni Olarak Avrupa Kamu Düzeni*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008, s. 1.

Kamu düzeni kavramı gerek özel hukukun gerekse kamu hukukunun çeşitli alanlarında kendisini göstermesi nedeniyle “ekonomik kamu düzeni”, “sosyal kamu düzeni”, “çevresel kamu düzeni” gibi özel alanlara yönelik kavramların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kamu düzeninin içeriğindeki bu genişleme, yaşadığımız çağda var olan sosyal, ekonomik, siyasî ve doğal yapıdaki değişim ve gelişimler sonucu ortaya çıkan ihtiyaçların ve düşüncelerin bir yansımasıdır ve kamu düzeninin klâsik unsurlarına giren konuların daha ayrıntılı ve ayrı bir şekilde düzenlenmesinden başka bir şey değildir¹¹.

B. Ekonomik Kamu Düzeni

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, belirgin olarak da 20. Yüzyılda klâsik kamu düzenine, ekonomik ve sosyal ilişkiler alanına ilişkin ve genellikle ekonomik kamu düzeni olarak adlandırılan yeni bir kamu düzeni anlayışı eklenmiştir. Ekonomik kamu düzeni, genel olarak girişim ve sözleşme hürriyetine getirilen sınırlamaları ifade etmektedir¹².

Klâsik idare hukuku anlayışı içerisinde kamu düzeni kavramı genellikle “kolluk” kavramı ile birlikte ve özellikle de polis ve jandarma alt başlıkları altında incelenmiştir. Ancak son yıllarda kamu düzeni kavramı içerisinde kişilerin malvarlıklarının da güvende olması ve ekonomik hayatın her türlü düzensizlik ve karışıklıktan arındırılmış şekilde dirlik ve esenlik içinde sürdürülmesi hususuna özel bir önem verilmekte ve “ekonomik kamu düzeni” kavramı ön plâna çıkmaktadır¹³. İdare ulusal servetleri, kamu düzenini ve güvenliğini idareye verilen yetkiler sayesinde zamanında ve gereği gibi koruyabilir. Bu nedenle, idareye çeşitli alanlarda geniş yaptırımlar uygulama yetkisi tanınmıştır. İdarî kolluk müdahalelerinin ekonomiye girişiyle, Klâsik kamu düzeni kavramı ekonomik bir boyut kazanmış, “ekonomik kamu düzeni” gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır¹⁴.

Fransız öğretisinde ekonomik kamu düzeni iki kategori halinde analiz edilmektedir: Yönlendirici ekonomik kamu düzeni (*l'ordre public économique de direction*) ve korumacı ekonomik kamu düzeni (*l'ordre public économique de protection*). Yönlendirici ekonomik kamu düzeni, kamu yararı amacıyla devletin ekonomik ilişkileri yönettiği bir düzendir. Korumacı ekonomik kamu düzeni ise, ekonomik yönden eşit olmayan taraflar ara-

11 OKAY Özge, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 102.

12 OKAY, s. 142.

13 ERKAN Mustafa/DEMİRCİOĞLU Mustafa Yaşar, “Ülke Derecelendirmesinin Ekonomik Kamu Düzeni Üzerindeki Etkisi”, (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2010, Cilt:1, S. 1), s. 113.

14 TİRYAKI/GÜRSOY, s. 57.

sında zayıf olanı korumaya yönelik bir düzendir¹⁵.

Küreselleşmenin hem nedeni hem de sonucu olarak serbest piyasa ekonomisinin liberal demokratik devletlerde uygulanıyor olması devletin ekonomik alana müdahalelerini ve düzenleyici işlevini reddetme sonucunu doğurmamaktadır¹⁶. Liberal iktisat politikası, kamunun ekonomiye müdahalesini tümüyle dışlamadığı gibi kamuya müdahale olanağını da içerecek biçimde düzenlenmiş olan mülkiyet hakkı ile çalışma ve sözleşme özgürlüğüne ilişkin kurallar iktisadî liberalizmin de kurumsal alt yapısını oluşturmaktadır¹⁷.

İktisadi hayatın düzenlenmesine ilişkin kuralların temel amacı, toplumun ve bireylerin ekonomik menfaatlerinin korunması suretiyle genel ve ekonomik kamu düzeninin sağlanmasıdır¹⁸. Anayasa'nın 167'nci maddesiyle Devlete verilen tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önlemek görevi, temelde tüketiciyi koruma amacı gütmektedir. Dolayısıyla ekonomik kamu düzeninin korunması için serbest piyasa ekonomisine birtakım kısıtlamalar getirilerek tüketicinin korunması amaçlanmaktadır¹⁹.

Tüm bu hususlar gözetildiğinde, ekonomik kamu düzeninin, girişim ve sözleşme hürriyetine Devlet tarafından yapılan müdahaleler ile toplumun zayıf kesimini oluşturan tüketicilerin korunmasını sağlayarak, toplumsal esenliği sağlamayı hedeflediği ve genel kamu düzeninin sağlanmasına katkı veren bir unsur olduğu söylenebilir.

C. Devletin Ekonomiye Müdahalesi (Regülasyon)

1. Kavram ve Amaç

Devletin var olduğu günden bu yana regülasyonların da var olduğu söylenebilir de, iktisadî regülasyonlarla ilgili bilimsel tartışmalar 1800'lü yıllarda başlamıştır. Ekonomi literatüründe yoğun bir şekilde tartışılması ise 1970'lerdedir²⁰. Farklı ekonomik yapılara ve bu yapıların dayandığı hukuk sistemlerine gönderme yapılarak incelenen regülasyon, devlet ya da bağımsız idarî otoriteler eliyle gerçekleştirilen bir tür idarî faaliyettir/etkinliktir²¹. İdarî faaliyet ve etkinlik olarak regülasyon, devletin sosyal

15 L. LEVENEUR, "La libertécontractuelle en droitprivé: Lesnotions de base (autonomie de la volonté, libertécontractuelle, capacité.)", AJDA 1998, s. 680'den aktaran OKAY Özge, İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 143.

16 ŞİMŞEK, s. 24.

17 TAN Turgut "Anayasal Ekonomik Düzen", (Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 7, Ankara 1990), s. 161.

18 TİRYAKİ/GÜRSOY, s. 53.

19 ŞİMŞEK, s. 26.

20 SARISOY Sinan, "Düzenleyici Devlet ve Regülasyon Uygulamalarının Etkinliği Üzerine Tartışmalar", (Maliye Dergisi, Temmuz-Aralık 2010, S. 159), s. 295-296.

21 ÖZCAN Elvin Evrim, İdare Hukuku Açısından Türkiye'de Elektrik Sektörünün Regülasyonu

alana olduğu kadar ekonomik alana müdahalelerini de kapsar bir mahiyet göstermektedir.

Ekonomi yönetimi, eski çağlardan modern zamanlara dek en küçük düzeydeki tüm örgütlenmelerden devletlere kadar, her çaptaki bütünleşmenin temelini teşkil etmiştir. Sanayi devriminden sonra devletin işlevselliği bile ekonomiye müdahale edip etmemesi ile ölçülür hale gelerek, kapitalizm ve sosyalizm gibi ideolojik akımlar tarafından devletin rolü uygulanan ekonomi politikalarının şekli bağlamında belirlenmeye başlamıştır²².

Ekonomik kararların alınmasının kontrolünün tamamen özel sektöre bırakılması yerine, bu sürece kamusal makamlar tarafından “müdahale” edilmesinin temelinde “kamu yararı” yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle kamu yararının “kamusal kontrolü” gerektirdiği kabul edilmektedir²³.

Ekonomik kamu düzeninin temelini teşkil eden; diğer bir deyişle, bu düzenin işleyişini belirleyen ekonomik modellere bakıldığında dünya çapında uygulanmış ve veya uygulanmakta olan “plânlı ekonomi”, “karma ekonomi” ve “serbest piyasa ekonomisi” olmak üzere birbirinden farklı üç temel düzenleme olduğu görülmektedir. Günümüzde ağırlıklı uygulanan serbest piyasa ekonomisi modelinde devletin ekonomideki rolünün niteliği değişime uğramış ve devlet, işletmeci olmak yerine düzenleyici olma eğilimi göstermiştir²⁴.

Tecrübeler gösteriyor ki plânlı ve kapalı ekonomilerin değişen şartlara uyum sağlamaları çok zordur. Bir ekonominin değişen şartlara uyum sağlamasının ise yaşamsal bir önemi vardır²⁵.

1980’li yılların ilk yarısından itibaren, ilk kez İngiltere’de Thatcher hükümetiyle birlikte başlayan özelleştirme uygulamaları sonucu devletin ekonomideki rolü sınırlanmaya başlamıştır. Dünya çapında benimsenen serbest piyasa ekonomisi modelinin de bir sonucu olarak, önceden sadece devletin üretilip sattığı çeşitli mal ve hizmetlerin özel teşebbüsler tarafından da üretilip satılmaya başlanmasıyla birlikte devlet, ilgili piyasalardan çekilme eğilimi göstermiştir. Böylece “işletmeci devlet”ten, “düzenleyici

ve Avrupa Birliği, Rusya, Çin Ve Güney Amerika Uygulamaları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 21.

22 YÜCEL Kadir, “İngiltere’de Hazine Kontrolü ve Ekonominin Koordinasyonu”, (Sayıştay Dergisi, Temmuz-Eylül 2010, S. 78), s. 60.

23 ŞAHİN Cenk Y., **Amerikan İdare Hukukunun Temel Kavramı Olarak Regülasyon Ve Türk İdare Hukukuna Yansımaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 13.

24 ÖZKAN, s. 92.

25 ERGÜN İsmet, “Devlet ve Ekonomi”, (Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara 2000), s. 267.

devlet" modeline geçilmiş ve ekonomik hayata devlet tabanlı müdahaleler yerini piyasa tabanlı müdahalelere bırakmıştır²⁶.

Modern devlet anlayışında, kamu yönetiminin bireylere veya serbest piyasalara müdahalesinin sınırları oldukça daraltılırken, toplumun genel menfaatini yakından etkileyen bankacılık, sigortacılık, sermaye piyasası işlemleri gibi konularda kamu yönetimine geniş haklar tanınmaktadır. İdarenin özel teşebbüse yönelik idarî yaptırım uygulama yetkisi, ülkemizde özellikle malî piyasalarda düzenleme ve denetleme görevini üstlenen bağımsız idarî otoriteler tarafından kullanılmaktadır. Kapsam ve sınırları açıkça belirlenmiş idarî takdir ve yaptırım yetkisinin bağımsız idarî otoritelerce kullanılması sektörel denetimin işlevselliğini ve etkinliği arttırmakta, kamu düzeninin korunmasına katkıda bulunmaktadır²⁷.

2. Ekonomiye Müdahalenin Anayasal Dayanağı

Anayasamızın 166'ncı maddesinde; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını plânlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevleri arasında sayılmıştır. Bu plânlamada millî kaynakların tasarrufunu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirlere yer verilmesi; gerçekleştirilecek yatırım plânlamalarında kamu yararının gözetilmesi; kaynakların verimli şekilde kullanılmasının hedeflenmesi amaçlanmalıdır. Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasıyla hükümet görevli olup; hükümete, Anayasa'da 07.05.2010 tarih ve 5982 sayılı Kanununun 23'üncü maddesi ile yapılan ekleme gereğince kurulan Ekonomik ve Sosyal Konsey, istişarî nitelikte görüş bildirir.

Yine Anayasa'nın 167'nci maddesi; Devlete, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı olduğu kadar geliştirici tedbirleri alma; her türlü ekonomik piyasalarda çeşitli şekillerde oluşabilecek tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme yetkisini tanımış bulunmaktadır. Maddeyle Devlete tanınan yetkiler bunlarla sınırlı olmayıp, dış ticaretin ülkenin ekonomik yararına uygun olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koyma ya da bunları kaldırma yetkisi de tanınmış bulunmaktadır.

Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan tabii servetler ve kaynakların kanunlarla gerçek ve tüzel kişilere devredilmesi halinde, bu kişilerin

²⁶ ÖZKAN, s. 76.

²⁷ TIRYAKI/GÜRSOY, s. 59.

uyuması gereken şartlar konusunda Devlete gözetim ve denetim yetkisi de tanınmıştır (Anayasa m. 168).

Ekonomik faaliyetler yürütmek üzere özel teşebbüsler kurulması serbest olmakla birlikte; özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri almak da yine Devletin görevleri arasındadır (AY. m. 48).

Anayasa'da yer alan tüm bu düzenlemeler, devletin ekonomik alanı denetleme, gözetleme yetkilerinin yanında müdahaleler yoluyla düzenleme yetkisinin bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Modern devlet anlayışında devletin, ekonomik faaliyetleri yönetme ve bizzat ekonomik faaliyete girişme yöntemlerini tercih ettiği görülmekle birlikte, teşvik gibi özel teşebbüsü özendirici pozitif yöntemleri benimsediği de göze çarpmaktadır.

Anayasa Mahkemesi değişik kararlarında; "... çok partili demokratik rejimi benimseyen Anayasamızda, Anayasa ilkelerine ters düşmemek koşuluyla iktidarların ekonomi alanında müdahaleci veya liberal bir politika izlemelerine bir engel bulunmadığını", "Anayasanın liberal bir iktisadî politika takibine elverişli olduğu kadar karma bir iktisadî politika takibine de elverişli olduğunu", "Anayasa'nın 5, 35, 48 ve 167. maddeleri ile karma bir ekonomik sistemin de benimsenebileceğini ortaya koymuştur²⁸.

3. Müdahalenin Gerekliliği ve Sınırları Konusundaki Tartışmalar

Bugün Devletin ekonomiye müdahale biçimlerinin piyasa ekonomisi gerekleriyle ne ölçüde bağdaştığı tartışılmaktadır. Nitekim devlet müdahalelerindeki değişkenlik ve şok kararların belirsiz bir ortam yaratması yanında "piyasa" ekonomisini "yasa" ekonomisine dönüştürdüğü; öte yandan, şirket kurtarma adı verilen uygulamalarla piyasa ekonomisinin bir koşulu olan özel girişimin faaliyetinden sorumlu olması ilkesine uyulmadığı ileri sürülmektedir²⁹. Ülkemizde özellikle 2000 yılı ekonomik krizinden sonra bankaları kurtarmaya yönelik müdahaleler nedeniyle toplumun geniş katmanlarının ciddi sıkıntılar yaşadığı bilinmektedir.

Piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik işleyişin temel özgürlük anlayışının "negatif özgürlükler" noktasında odaklanması gerekmektedir. "Pozitif özgürlük" anlayışı devletin ekonomik işleyişe ve bütünüyle sosyal hayata sonu belirsiz bir şekilde müdahalesini kaçınılmaz kılmak-

28 TAN, "Anayasal Ekonomik Düzen", s. 163, Ayrıca bkz: Anayasa Mahkemesinin 18.02.1985 tarih, 1984/9-1985/4 E-K., 27.09.1985 tarih, 1985/2-16 E-K., 05.05.1987 tarih, 1986/1-1987/10 E-K. sayılı kararları. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

29 TAN, Anayasal Ekonomik Düzen, s. 165.

tadır. Bu ise, piyasa sürecinin önündeki en büyük engellerden biridir³⁰. Devlet denetimi, ekonomik plânlama, bireysel inisiyatiflerin reddedilmesi gibi kavramlar moda fikirler olabilir, ancak orta ve uzun dönemde bunlar büyüme hızını düşürür. Ekonomik ve siyasî özgürlük bir bütündür; birbirinden ayrılmaz. Dünyadaki tüm örnekler gösteriyor ki, bir ülkede ekonomiye ne kadar çok kısıtlama getirilirse, ülke o kadar yoksullaşıyor ve yolsuzluklar, usulsüzlükler o kadar kolay yürütülüyor³¹ görüşünü savunanlar da bulunmaktadır.

Piyasanın işleyişine yönelik her türlü müdahaleyi insanın özgürlüğü ile ilişkilendiren liberal eğilimlerin ve onun bir uzantısı olan neoklasik okulun devlete yönelik bakışından kaynaklanan bu görmezden gelme tavır siyaset alanının ekonomi politikalarına yönelik etkisini yok saymakta, hatta siyaset alanını özerk bir alan olarak kabul etmekte bile zorlanmaktadır. Ortaya konan varsayımların ve kuramların gerçek dünya ile irtibatını zayıflatan bu durum ne yazık ki devletin ekonomik büyüme konusundaki rolünde de değişmemektedir³².

Bugün ekonomik faaliyetlerin yalnızca bir ülke düzeyinde sınırlı kalmayıp, dünyadaki tüm ülkelerin birbirinin pazarı haline geldiği düşünüldüğünde uluslar arası derecelendirme şirketlerinin yürütmüş olduğu faaliyetler de çok geniş kesimleri ilgilendirmektedir. Zira bu kuruluşlar; şirketlerin, bankaların, yerel yönetimlerin ve ülkelerin çıkarmış oldukları borçlanma araçlarını derecelendirmekte, verdikleri notlar ile bu kesimlerin borçlanma malîyetlerini ve dolaylı olarak ise, ülkelerin ekonomik kamu düzenini etkilemektedirler³³.

Devletin piyasalara ve dolayısıyla ekonomiye müdahalesinin sosyal devlet ilkesinin de bir gereği olarak görülmesi yerinde olacaktır. Zira ekonomideki çalkantılar ya da risk doğuran haller, piyasa içi aktörleri etkilediği ölçüde, tüketici konumunda bulunan tüm toplumu da etkiler mahiyette bulunmaktadır.

Devletin ekonomik büyüme ve refahın gerçekleşmesindeki en önemli katkısı altyapı yatırımlarını sağlamasıdır. Alt yapı, piyasanın oluşması ve genişlemesi için en gerekli unsurdur ve bu yatırım kalemi salt özel girişimlerle sağlanamayacak kadar maliyetlidir. Üretim faktörlerinin kıtlığı durumunda devreye yine devlet girer. İnsan kaynağının bulunması ya da geliştirilmesi için gerekli girişimlerde bulunur; eğitimi teşvik eder; giri-

30 DURSUN İbrahim, "Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif Ve Pozitif Özgürlükler", (Akademik İncelemeler Dergisi, Yıl:2009, Cilt:4, S. 1), s. 17,

31 ERGÜN, s. 276.

32 ARSLAN Mehmet Lütfi, "Devletin İktisadi Büyümedeki Rolü", (Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Yıl 2011, C. 4, S. 2), s. 160-161.

33 ERKAN/DEMİRCİOĞLU, s. 126.

şimci sınıfın oluşmasına öncülük eder. Talebin azalması durumunda gelir dağılımını düzenleyici tedbirlerle talebin oluşmasına yardımcı olur. Diğer taraftan devlet piyasanın düzenlenmesi ve işlerliğinin artarak devam etmesi için standartlar koyar, yasama yoluyla piyasanın etkin bir şekilde işlemesi için gerekli önlemleri alır³⁴.

Kuşkusuz devlet müdahalesinin toplumsal refahı arttırabileceği durumlar sadece piyasa aksaklıklarının olduğu durumlar değildir. Toplumsal refah ölçütünün veya kamu yararı tanımının toplumsal veya gelir dağılımına ilişkin hedefler içerdiği durumlarda piyasa mekanizması toplumsal refahı maksimize eden sonuçlar üretmeyebilir. Örneğin, piyasa mekanizması, etkin, fakat gelir veya refah dağılımı açısından âdil olmayan sonuçlar üretebilir. Daha somut bir örnek verilecek olursa, piyasa mekanizmasının ürettiği sonuçlar, dar iktisadî anlamda etkin olduğu halde, kamu hizmeti ve/veya evrensel hizmet gereklerini yerine getirmeyebilir. Bu durumlarda da, piyasa yapısı tam rekabet koşullarını yerine getirirse de, devlet müdahalesi toplumsal refahı yükseltebilir³⁵.

İktisatçıların çoğu serbest piyasa ve minimum müdahaleyi savunmaktadır. Piyasalara müdahalenin olumsuz etkileri hem teorik olarak kabul görmekte, hem de ampirik çalışmalar teorik analizi doğrulamaktadır³⁶.

4. Regülasyonun Unsurları

Genel olarak regülasyonun unsurları, düzenleme ve denetleme yetkisi ile bu yetkileri kullanacak bir kuruluşun mevcudiyetidir. Bunun yanında regülasyon kavramı, karar alma yetkisi ile bu yetkinin sınırları ve sorumluluk mekanizması, regülasyondan sorumlu kuruluşun tabi olduğu ve uygulayacağı hukukî rejimi de belirlemektedir³⁷. İdare'ye düşen görev, "düzenleyici işlem yapma", "uyuşmazlık çözümü"nü de kapsayan "yargısal benzeri karar alma", "izin verme", "denetleme ve yaptırım uygulama"dır. Hiç şüphesiz bunların arasında, regülasyonun olmazsa olmazı unsur, asıl nüvesi kural koyma anlamındaki "düzenleme" fonksiyonudur. Bununla birlikte regülasyonun, bu tür bir düzenleme yetkisinden ibaret olduğunu söylemek, içinde mutlak bir yanlış barındırmasa bile "eksik" bir analiz yapmak anlamına gelmektedir. İdarenin düzenleme fonksiyonunu gereği gibi yerine getirebilmesi, yaptığı düzenlemeleri ortaya çıkan ihtiyaçlar uyarınca yenileyebilmesi ve bunlara uyulmasını sağlayabilmesi için denetlemede bulunmasına, bu düzenlemelerden kaynaklanan uyuş-

34 ARSLAN, s. 172.

35 ATİYAS İzak/ODER Burak, **Türkiye'de Özelleştirmenin Hukuk ve Ekonomisi**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)Yayı, Matsa Yayınevi, Ankara 2008, s. 19.

36 OĞUZ Fuat, "Bilgi, Regülasyon ve Rekabet: Bir Piyasa Süreci Yaklaşımı", (**Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 6 S. 2 Temmuz 2005), s. 262.

37 ÖZCAN, s. 21.

mazlıkları konunun uzmanı ve sorumlusu olarak çözüme kavuşturmasına ve koyduğu kuralların gereği gibi uygulanabilmesi için izinler vermesine bağlıdır³⁸.

5. Ekonomik Kolluk Faaliyeti

Devletin ekonomik alanı düzenlemesi zorunluluğunun beraberinde ekonomik kolluk kavramını doğurduğu görülmektedir³⁹. Kolluk faaliyeti kamu düzenini sağlamak ve korumak amacıyla idarenin yaptığı etkinlikler olarak tanımlanabilir. Kolluk faaliyeti bireylerin özgürlüklerini sınırlayıcı nitelik taşır. Ancak kamu düzenin sağlanması, korunması veya bozulmuş ise, tekrar eski haline getirilmesi söz konusu sınırlamanın temel nedenini oluşturmaktadır⁴⁰. Ekonomik kolluk faaliyetiyle, mevcut ekonomik kamu düzeninin devamlılığı esas alındığı gibi, düzende bir bozulma ya da bozulma riski doğmuşsa bunun tamir edilmesi de amaçlanmaktadır.

Ekonomik kolluk faaliyetinde, klâsik kolluk faaliyetinden farklı olarak kamu güvenliği veya kamu esenliği ya da kamu sağlığını koruma amacı ikinci plânda kalmakta, daha çok serbest piyasa yapısının korunması ve devam ettirilmesi, bu yapıyı ihlal edici davranışların cezalandırılması söz konusu olmaktadır⁴¹.

Ekonomik kolluk yetkisi, “izin verme” ve “yasaklama” gibi düzen sağlayıcı araçlarla kullanılmaktadır. Girişim gücünün faaliyete başlaması için birtakım koşulları yerine getirmesi istenerek buna izin verilmekte ya da bazı faaliyetlerin yapılması, faaliyetten doğan olumsuz dışsallıkların piyasaya girmesi yasaklanabilmektedir⁴².

Önceleri bir tür ekonomik etkinlik olarak ortaya çıkan regülasyonun kapsamı zamanla genişlemiştir. İster devlet, ister bağımsız kurum ya da kurullar tarafından gerçekleştirilsin, regülasyon, her şeyden önce ekonomiye müdahale anlamını taşımaktadır⁴³.

Anayasa'nın 167'nci maddesinde para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasası olmak üzere beş farklı piyasa için devlete müdahale yetkisi verilmiş⁴⁴, ancak bu yetkinin ne şekilde ve hangi elle kullanılacağı belirlenme-

38 ŞAHİN, s. 15.

39 J.P. Negrin, L'intervention des personnes morales de droit prive dans l'action administrative, LGDJ. 1971, s. 98; J.M. Ralnaud, L'incidence du droit communautaire sur le droit public français, in La France et les Communautés, LGDJ. 1975, s. 850'den aktaran TAN, Anayasal Ekonomik Düzen, s. 166-167.

40 ÖZKAN, s. 78.

41 ÖZKAN, s. 78.

42 AKINCI Müslüm, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Rekabet Kurumu”, (Rekabet Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2001, S. 5), s. 5.

43 ÖZCAN, s. 22.

44 ÖZKAN, s. 88.

miştir. Anayasa Mahkemesi devlete ekonomik alanda geniş bir müdahale olanağı tanımakta, özellikle yürütmenin ekonomik alanı düzenlemede esnek ve etkili araçlardan yararlanması gereğini kabul etmektedir⁴⁵.

Bu anlamda devletin, ekonomik düzenlemeleri merkezî yönetim organlarının yanında “bağımsız idarî otorite” ya da “düzenleyici kurul” olarak tanımlanan kurumlar eliyle de şekillendirdiği görülmektedir. Ülkemizde özellikle başlıca piyasaların düzene konulması Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Rekabet Kurulu (RK), Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) gibi bağımsız idarî otoriteler eliyle sürdürülmektedir. Bağımsız idarî otoritelerin sahip oldukları idarî ve malî özerklik, Klâsik kamu kurumlarından farklı olarak düzenleme, denetleme ve yaptırım uygulama yetkileri göz önüne alındığında, idare içinde kendine özgü bir yere sahiptirler⁴⁶.

II. DEVLETİN EKONOMİYE MÜDAHALE GEREKÇELERİ

A. Genel Açıklama

Ekonomiye devlet müdahalesinin gerekçelerini tartışırken, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında bir ayırım yapmak gerekiyor. Sanayileşmiş ülkelerde devlet piyasalara genellikle rekabet koşullarını sağlamak, bu koşulların kötü kullanılmasından doğabilecek iktisadî ve toplumsal sakıncaları önlemek için müdahale eder. Oysa gelişmekte olan ülkelerde devlet müdahalesinin farklı gerekçeleri vardır⁴⁷. Gelişmekte olan ülkelerin müdahale gerekçelerinin arasında da kamu düzenini sağlamak olduğu kadar ekonomik kalkınmayı sağlama ve yine tüketiciyi koruma amaçları mevcut bulunmaktadır.

B. Kamu Düzenini Koruma

Bir kuralın kamu düzeni ile ilgisi; ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihsel gerçeklerine göre belirlenmektedir. Bu gerçekler, kuralın vazgeçilmezliğini, toplumsal yararını ortaya koyuyorsa, kuralın kamu düzeni ile ilgisi kabul edilmektedir. Kamu düzeni, kamu yararı düşüncesiyle konulmuş bir kurallar bütünüdür. Bir kuralın, kamu düzenine ilişkin sayılması için bu kurala aykırılığın, ülkenin hukuk düzeninin temel ilkerinden birisiyle çatışması ya da ülkenin genel hukuk duygusunu ağır

45 TAN, Anayasal Ekonomik Düzen, s. 178. Ayrıca bkz: Anayasa Mahkemesinin 18.02.1985 tarih, 1984/9-1985/4 E-K., 27.09.1985 tarih, 1985/2-16 E-K., 05.05.1987 tarih, 1986/1-1987/10 E-K. sayılı kararları. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

46 ÖZKAN, s. 86.

47 ALKİN Erdoğan, “Piyasa Ekonomisine Kamu Müdahalesi”, (İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Yıl: 3, Temmuz-2004, S. 6), s. 1-2.

biçimde zedelemesi örselemesi zorunludur⁴⁸.

İktisadî hayatın düzenlenmesine ilişkin kuralların temel amacı, toplumun ve bireylerin ekonomik menfaatlerinin korunması suretiyle genel ve ekonomik kamu düzeninin sağlanmasıdır⁴⁹. Ekonomik aksaklıklardan kaynaklanan kamu düzeninin bozulması riski toplumun bütününe olduğu kadar toplumun güçsüz kesimlerini daha çok korunmaya açık hale getirmektedir. Zira ekonomideki bozulmayla birlikte, iş ve istihdam imkânlarının daralması gelirin âdil paylaşımının önünde bir engel olarak durmaktadır.

Ekonomik kamu düzeninin sağlanması, devletin kamu düzenini gerçekleştirme görevinin bir parçası olarak ortaya çıkmakta ve ekonomik kamu düzenini sağlama amacına yönelmektedir. Bir devlette ekonomik yapı, devlet düzeninin temellerinden biri olarak görülmekte ve toplumun siyasal, sosyal ve doğal özelliklerinden ayrı olarak değerlendirilememektedir⁵⁰.

Ekonomik kamu düzeninin bozulması ve ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde toplumun doğrudan doğruya ve derhal hissettiği kamu düzeni ihlallerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu nedenle ekonomik yaşamın kontrol ve denetimi ile bu düzenin bozulması halinde tekrar tesisi, ayrı bir örgütlenme ve farklı bir hukuki düzenleme gerektirmektedir. Ekonomik istikrarsızlık kamu düzeninin bozulmasıyla birlikte ülke bütünlüğü, bağımsızlığı ve millî güvenliği ile ilgili sorunları da beraberinde getirebilmektedir⁵¹.

İdare hukukunda kamu düzeni, idarenin kolluk faaliyetinin amacıdır. İdarenin en önde gelen görevi, toplumun maddî düzenini korumak ve böylece bireylerin güvenli, huzurlu ve sağlıklı bir şekilde yaşamalarını sağlamaktır⁵².

Ülke ekonomilerinin bağımsız uluslararası kuruluşlarca da değerlendiriliyor olması, bu derecelendirmelerin gerek yerli gerekse yabancı yatırımcılar açısından bir pusula hüviyetinde bulunması, bunun yanı sıra derecelendirmenin iç ve dış borçlanma miktar ve faizleri üzerine etkileri, tüm bunların sonucunda ekonomik dengelerdeki değişimler de devletin kamu düzenini sağlamak amacıyla ekonomiye müdahalesini zorunlu kılan unsurlar arasındadır.

48 ORDU, s. 7.

49 TİRYAKİ/GÜRSOY, s. 53.

50 ORDU, s. 38.

51 ÇOLAK Nusret İlker; **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği**, (Seçkin Yayınları), Ankara 2003, s. 28.

52 OKAY, s. 2.

Bunun yanı sıra yakın zamanda Yunanistan'da başlayıp, Avrupa'yı derinden etkileyen ve etkileri halen devam eden ekonomik kriz ve beraberinde getirdiği toplumsal olaylar ekonomik kamu düzeni ve güvenliğinin sadece bir ülkenin sorunu olmakla kalmayıp pek çok ülkenin de kamu düzenini olumsuz yönde etkileyebildiğinin bir göstergesidir⁵³.

C. Ekonomik Kalkınmayı Sağlama ve Sürdürülebilir Kılma

Gelişmekte olan ülkelerin çeşitli özelemleri vardır. Kişi başına gelirin kısa sürede yükselmesi, hızla artan nüfusun yarattığı işgücüne istihdam imkânı sağlanması, bu iki amaca bir an önce ulaşmak için sanayileşme çabalarının hızlandırılması, sanayileşmenin gerektirdiği birikimi yarattıkça gelir dağılımının bozulmaması, kalkınmanın gerektirdiği ve henüz yurtiçinde üretilmeyen makine-teçhizat, hammadde ve enerjinin ithal edilebilmesi için gerekli döviz sağlayacak ihracatın teşvik edilmesi, bu özelemlerin başlıcalarıdır⁵⁴. Zengin ülkelerde piyasa ekonomisinin doğru işlemlerini sağlamak üzere ekonomiye zaman zaman yapılan devlet müdahalesinden farklı olarak gelişmekte olan ülkelerde kalkınma çabalarının başlangıçta devlet müdahalesiyle yönlendirilmesi gerekli olabilir⁵⁵.

Gelişmekte olan ülkelerin bu özelemleri, gelişmiş ülkeler açısından farklı bir boyutla geçerliliğini sürdürmektedir. Ekonomik piyasaların kaygan zemini ve küreselleşmeye bağlı olarak herhangi bir coğrafyadaki ekonomik kriz ve çalkantıların, pek çok ülke ekonomisi üzerine olumsuz etkileri göz önüne alındığında gelişmiş ülkeler de mevcut ekonomik kalkınmışlık seviyelerini korumanın gayreti içerisinde bulunmaktadırlar.

Sayılan tüm bu hedeflere, devletin ekonomik hayata müdahalesi ile ulaşılabilecektir. Aksi halde kendi haline bırakılmış bir piyasa ekonomisinde, kalkınmayı sağlama ve sürdürülebilir kılmak mümkün bulunmayacaktır.

D. Rekabeti Sağlama ve Tüketiciyi Koruma

Rekabet kavramı uluslararası ekonomiden, ulusal ekonomilere, sektörlerden firmalara, insan topluluklarından bireylerin iç dünyalarına kadar her alanda karşımıza çıkmaktadır. Ekonomide ise rekabet olgusu iki alanda kendini canlı tutmaktadır. Bunlardan biri daha çok ülkeleri ilgilendiren rekabet gücü; diğeri ise, firmalarda destek bulan rekabet stratejileridir⁵⁶.

53 ERKAN/DEMİRCİOĞLU, s. 120.

54 ALKİN, s. 2.

55 ALKİN, s. 4.

56 KOCATEPE Hamza, *Devlet Yardımlarının Firmaların Rekabet Gücü Üzerine Etkisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2007, s. 177.

Rekabetin sağlanmadığı, piyasaların kendi haline bırakıldığı bir ekonomik ortamın, tüketici konumunda bulunan toplumun çoğunluğunu olumsuz etkileyeceği muhakkaktır. Toplumun güçsüz kesimini oluşturan tüketicinin korunması anlayışını, sosyal devlet ilkesinin bir yansıması olarak görmek yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Devletin ekonomik ve sosyal yaşama plânlı olarak müdahale etmesi, sosyal adaleti gerçekleştirmek için gelirin ve servetin dağılımını âdil bir duruma getirmesi gerekmektedir. Sosyal devlet kavramı, hukuk devleti kavramından farklı olarak devlete olumlu bir kısım ödevler yüklemektedir. Hukuk devleti kavramının kanun önünde eşitlik anlayışı, sosyal devletle ekonomik ve sosyal bir içerik kazanarak fırsat eşitliğine dönüşmüştür⁵⁷.

Ekonomik düzen, esasen bir rekabet ortamı olmakla birlikte, içinde ortak çıkarların doğurduğu işbirliğini de barındırır. Bu mücadele ortamında kamu yararı olumsuz etkilenebilir. Bu sebeple açık piyasa ekonomisinde rekabetten beklenen yararların gerçekleştirilebilmesinde somutlaşan kamu yararının korunması için devlet müdahalesi gerekmektedir. Bu müdahale devletin kamu düzenini sağlama ve koruma görevinin bir tezahürüdür⁵⁸.

Devlet, piyasada rekabeti tesis edebilmek için sektördeki firmaların kararlarını etkileyecek sınırlamalar koyabilmektedir. Bu sınırlamalar ürünün fiyatı konusunda olabileceği gibi, miktarı konusunda da olabilmekte ve ayrıca piyasaya giriş ve çıkışları da devlet kontrol altında tutabilmektedir⁵⁹.

Rekabet, piyasa ekonomisinin işlerliğini sağlayan araç durumundaki bir süreç olduğu için rekabeti oluşturacak şartların bulunmaması durumunda piyasa ekonomisinin sağlıklı bir şekilde işlemesi de söz konusu olmamaktadır⁶⁰. Bunun sonucunda piyasaya egemen tekellerin oluşması ise, kaçınılmazdır.

Tam rekabet şartlarının olmadığı, bir başka ifade ile piyasa aksaklıklarının olduğu durumlarda piyasa mekanizması etkin sonuçlar ortaya çıkarmaz. Bu gibi durumlarda devlet müdahalesi etkinlik düzeyini artırabilir. İktisatta vurgulanan başlıca piyasa aksaklıkları arasında şunlar

57 ÇAĞAN Namı, "Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme", (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 1980, Cilt: 37, S. 1-4), s. 144,

58 ORDU, s. 39.

59 SARISOY, s. 281.

60 ASLAN Zehreddin, "Devletin Ekonomiye Müdahalesi ve İktisadi Müdahalesi ve İktisadi Koluk Faaliyeti İçinde Rekabetin Korunması", (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ocak-1996, S. 14), s. 4.

sayılabilir: Kamu mallarının varlığı, dışsallıklar, eksik bilgi, tekel gücü, ve teknolojinin artan getiri özelliği taşıması⁶¹.

Tekellerin regülasyonu devletin piyasaya müdahale yollarından sadece bir tanesidir. Daha başka müdahale yolları da bulunmaktadır. Özellikle tüketicuyu korumaya yönelik uygulamalar belli başlı regülasyon örnekleridir. Bunlar tüketicilerin yeterli olarak bilgilendirilmedikleri varsayımından hareket etmektedir⁶².

Çağdaş hukuk düzenlerinde, piyasadaki malların nitelik ve kaliteleri ile fiyatları hakkındaki bilgilerin tüketicilere yansıtılması yasal düzenlemelerle sağlanmış bulunmaktadır. Yine, tüketicilerin tecrübesizliklerinden veya bilgi eksikliklerinden yararlanarak ekonomik menfaat elde edilmesinin önüne geçebilmek amacıyla koruyucu tedbirler alınması esastır⁶³.

Rekabet hukukunun sağlamayı amaçladığı sağlıklı bir rekabet düzeni ne salt yürütmenin ne de salt yargı erkinin görevidir. Her ülke kendi hukuk sistemine göre bir güvence mekanizması kurmuş bulunmaktadır. Avrupa Topluluğu hukukunda, rekabet hukuku kuralları yönetsel makamlarca yürütülmekte ve yönetsel para cezalarına ağırlık verilmektedir. Avrupa ülkelerinde de bağımsız idarî otoritelere toplumsal ve ekonomik yaşamın duyarlı bir alanı olarak rekabet ortamını düzenleme ve denetleme görevi verilmiştir⁶⁴.

Serbest piyasa koşullarında hükümetten beklenen genelde ekonomiye müdahale etmeden serbest rekabet ortamının sağlanmasıdır. Hükümetler mevcut şartlarda değişime gitmeden ve hali hazırdaki yapıyı aksatmadan bazı sektörleri teşvik etmeye haklı sebepler bulabilirler. Ancak bu süreçte yapılması gereken piyasa şartlarında kullanılan bu tercihi gerçekten katma değeri yüksek sektörlerle ve stratejik gelecek hedeflere uygun bir şekilde yapmasıdır⁶⁵.

Bu anlamda Rekabet Kurulu, serbest rekabetin daraltıldığı ya da kaldırıldığı alanlara müdahalelerde bulunmak suretiyle tekelleşmenin önünü alan ve toplumun geniş kesimini oluşturan tüketicinin korunmasına hizmet eden bir “düzenleyici kurul” niteliğindedir.

61 ATİYAS/ODER, s. 18.

62 OĞUZ, Fuat, s. 263.

63 BAYKAL C. Murat, “Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine”, (*Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Güz-2008, S. 4), s. 79.

64 AKINCI, s. 5-6.

65 KOCATEPE, s. 178.

III. DEVLETİN EKONOMİYE MÜDAHALE ŞEKİLLERİ

A. Genel Açıklama

İdarenin ekonomik alandaki faaliyetleri, benimsenen ekonomik siyasete göre farklı boyutlarda gerçekleşir. İdare, sosyal hukuk devleti ilkesi uyarınca halkın refahını artırmaya yönelik etkinlikleri bizzat kendisi yapabilir. Ancak, aynı etkinliklerin özel kesim eliyle yapılması da mümkündür. Bu ikinci durumda idare daha ziyade denetleyici işlevi ile öne çıkmaktadır⁶⁶.

Devlet bizzat ekonomik işletmelere sahip olarak ekonomik alana müdahale edebileceği gibi, iktisadî sistemin genel kurallarını çizmeye yönelik emirler ve yasaklar içeren düzenleyici işlemler yaparak da ekonomik hayata müdahale edebilmektedir⁶⁷.

B. Yaptırımlar Yoluyla Müdahale

Gelişen, büyüyen, çeşitlenen ve çoğalan toplumsal ihtiyaçları yerinde, zamanında ve etkin bir biçimde karşılayabilmek, gerçekleşebilecek ihlalleri ve düzensizlikleri önlemek amacıyla çağdaş yönetim anlayışında idareye değişik alanlarda geniş yaptırım yetkileri tanınmaktadır.

Teorik çerçevede düşünüldüğünde; egemenliğin, diğer yaptırımlarda olduğu gibi, idarî yaptırımlar açısından da kaynak olduğu sonucuna varılır. Daha dar ve somut düşünüldüğünde, idarî yaptırımların hukukî dayanağını yasallık ilkesinde bulduğu söylenebilir. Bu ilke, bir yandan Anayasayla birlikte idarî yaptırımların sınırını çizmekte, diğer yandan meşruiyetini sağlamaktadır⁶⁸.

Kanun koyucu, kamu düzeninin korunması amacıyla ceza hukuku alanında düzenleme yaparken Anayasa'ya ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak şartıyla toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı ve suç sayılan bu eylemlerin hangi tür ve ölçüde cezaî yaptırıma bağlanacağı konusunda anayasal sınırlar içinde takdir yetkisine sahiptir. Bu yetki, idarî yaptırımlar bakımından da geçerlidir. Bu bağlamda hukuk devletinde, ceza hukuku alanında olduğu gibi idarî yaptırımlara ilişkin düzenlemelerde de kuralların, önleme ve iyileştirme amaçlarına uygun olarak ölçülü, âdil ve orantılı olması gerekir⁶⁹. Bu eylemler ile yaptırımlar arasında âdil

66 ÇAL Sedat, "Ekonomik Düzenleme (Regülasyon), Özelleştirme, İdare Hukuku ve Uluslararası Tahkim Matrisinde Değerlendirmeler", (Sosyo Ekonomi Dergisi, Yıl 6, S.13/2010-2), s. 59.

67 ASLAN, s. 3.

68 OĞURLU Yücel, "İdari Yaptırımlara Genel Bir Bakış Ve İdari Yaptırım-Ceza Yaptırımı Ayrımı", (A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl- 1999, C. 3, S. 1), s. 154.

69 Bkz. Anayasa Mahkemesinin (AYM) 29.12.2011 gün, 2010/104-2011/180 E-K sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

bir dengenin bulunması, hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir⁷⁰.

Hapis cezası dışındaki adlî yaptırımlar ile idarî yaptırımlar kişi üzerindeki etkileri bakımından değerlendirildiğinde, hapis cezası dışındaki adlî yaptırımların idarî yaptırımlara göre daha ağır sonuçlarının olduğu kuşkusuzdur. Ayrıca ihlalin niteliği, uygulayan merci ve uygulanan usul ile hukuki sonuçları itibariyle de idarî yaptırımlar ile adlî yaptırımlar arasında kapsamlı farklılıklar bulunmaktadır⁷¹.

Anayasa Mahkemesi kararlarında idarî yaptırım, “idarenin bir yargı kararına gerek olmaksızın yasaların açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak idare hukukuna özgü yöntemlerle, doğrudan doğruya uyguladığı yaptırımlar”; idarî yaptırımlar içinde önemli bir yer tutan idarî para cezaları ise, “toplumsal düzene aykırılık oluşturan eylemler nedeni ile yasanın açıkça izin verdiği durumlarda idarenin yargı organına başvurmadan kendisinin bizzat uyguladığı ve bir miktar paranın alınması biçiminde gerçekleştiren malî nitelikte yaptırımlar” olarak tanımlanmaktadır. İdari yaptırımların, bir idarî organ veya makam tarafından kamu gücü kullanılarak yapılan tek yanlı idarî bir işlem olması ve yasal veya düzenleyici idarî işleme uyulmamasının bir ceza içermesi olmak üzere belirleyici iki özelliği bulunmaktadır⁷².

Bir yaptırımın idarî yaptırım olarak nitelendirilebilmesi için idare işlevi içinde olması yanında organik kritere de uyması gerektiği sonuç olarak söylenebilir. Bunun anlamı, idarî faaliyeti ilgilendirmekle birlikte idarece karar verilerek uygulanmasıdır⁷³. İdarenin özel teşebbüse yönelik idarî yaptırım uygulama yetkisi, ülkemizde özellikle malî piyasalarda düzenleme ve denetleme görevini üstlenen “bağımsız idarî otoriteler” tarafından kullanılmaktadır. Kapsam ve sınırları açıkça belirlenmiş idarî takdir ve yaptırım yetkisinin bağımsız idarî otoritelerce kullanılması sektörel denetimin işlevselliğini ve etkinliğini arttırmakta, kamu düzeninin korunmasına katkıda bulunmaktadır⁷⁴.

Devletin ekonomik düzeni sağlamak, ekonominin etkinliğini ve verimliliğini artırmak amacıyla faaliyet izninin (ruhsatın) iptal edilmesi, faaliyetin geçici veya sürekli olarak durdurulması ya da idarî para cezası gibi yaptırımlar uyguladığı görülmektedir. Devlet yaptırım uygulama

70 Bkz. Anayasa Mahkemesinin (AYM) 15.6.2012 gün, 2012/24-95 E-K sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

71 Bkz. Anayasa Mahkemesinin (AYM) 17.11.2011 gün, 2010/115- 2011/154 E-K sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

72 Bkz. Anayasa Mahkemesinin (AYM) 20.10.2011 gün, 2010/55- 2011/140 E-K sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

73 OĞURLU, s. 194.

74 TİRYAKİ/GÜRSOY, s. 59.

yetkisini, merkezî ve yerel yönetim teşkilâtları eliyle kullandığı gibi belli sektörler üzerinde yetkisi bulunan “bağımsız idarî otoriteler” eliyle de kullanabilmektedir.

C. Düzenlemeler Yoluyla Müdahale

Düzenlemeler ekonomide etkinliğin sağlanması amacıyla kullanılan önemli kamusal araçlardır; ancak, kötü tasarlanmış düzenlemeler ekonomik etkinliğin ve toplumsal refahın azalmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle düzenlemelerin etkililiğinin artırılması ihtiyacı önem kazanmıştır⁷⁵. Devletin ekonomiye düzenlemeler yoluyla müdahalesi, yasama organınca çıkartılan kanunlar ve yürütme organınca çıkartılan düzenleyici işlemler ve alınan kararlar yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu düzenlemelerin yansıması da ekonomik kolluk faaliyetleri, izin sistemi, fiyat denetimi, üretim sınırlaması, malî denetim gibi yöntemleri beraberinde getirmektedir.

Ekonomik refah ve bunun topluma yayılması doğrultusunda, hukuk ve ekonominin birbirlerini tamamlamaları esastır. Ekonomik sistemin sağlıklı işleyebilmesi, ihtiyaçların karşılanmasına olduğu kadar, etkin bir hukuk sisteminin varlığına da bağlıdır. Bu bağlamda hukukun ekonomideki rolü, piyasanın düzenli işleyip gelişmesini sağlayacak yasal çerçeveyi belirlemektir⁷⁶.

Devletin ekonomik hayattaki rolünün giderek artışı yasama-yürütme dengesinde yürütme lehine önemli değişmelere sebep olmuştur⁷⁷. Hiç kuşkusuz bunun en önemli sebebi, serbest piyasa ekonomisinin ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik şartlardaki hızlı değişimler karşısında, devletlerin gecikmeksizin gerekli önlemleri alabilmelerini sağlamak ve böylece ekonomik riskleri azaltmak düşüncesidir.

Düzenleme yoluyla devlet, gerçek ve tüzel kişilerin davranışlarını doğrudan kontrol etme, etkileme veya yönlendirme girişiminde bulunmaktadır. Kimi düzenlemeler belirli eylemleri yasaklamakta veya sınırlandırmaktayken, kimileri de belirli eylemlerin gerçekleştirilmesini talep etmekte veya gerçek ve tüzel kişileri belirli eylemlerde bulunmaya yönlendirmektedir⁷⁸.

Merkez Bankasının, banka mevduat ve kredi faizlerini belirlemesi ve dövizde meydana gelen dalgalanmalarda alışı ya da satış yoluyla döviz pi-

75 KARAOSMANOĞLU Halime Sebahat, *Düzenleyici Etki Analizi ve Türkiye Uygulaması*, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Temmuz 2006, s. 1.

76 BAYKAL, s. 76.

77 TAN Turgut, “Ekonomik Hukuk ve Ekonomik Kamu Hukuku”, (*Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 5, S. 1, Ankara- Mart 1972), s. 29.

78 KARAOSMANOĞLU, s. 7.

yasalarını dengelemeye çalışması düzenleme şeklindeki ekonomik kolluk müdahalelerinin örneklerindedir.

Bunun gibi sigortacılık da, başlangıçta kuruluş ve faaliyet izni olmak üzere iki çeşit ruhsatlandırmaya tâbi olup, faaliyet gösterdiği sürece Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlığın düzenleme ve denetimindedir. Bu itibarla sigortacılık üzerindeki idarî denetimi, izin usûlüne tâbi kolluk faaliyeti olarak nitelendirmek yerinde olacaktır⁷⁹.

D. Plânlar Yoluyla Müdahale

Bazı devletler, ekonomik piyasaların gidişatını arz talep dengesine bırakmak yerine gelecek yıllar için ekonomik plânlar oluşturma yolunu seçmektedirler. Ülkemizde yakın zamana kadar Devlet Plânlama Teşkilatı (DPT) bu faaliyetleri yürütürken, bugün Kalkınma Bakanlığı benzer plânlamaları ortaya koymaktadır.

Sosyal devletin sosyal adalet ve gelirin ve servetin yeniden dağılımı hedeflerinin yanı sıra diğer önemli bir hedefi de plânlı kalkınmayı gerçekleştirmektir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu hedeflere yönelen tedbirlerin çoğu kez çelişkilere yol açtığı bilinmektedir. Sosyal adaleti gerçekleştirmeye, geliri ve serveti yeniden dağıtmaya yönelen düzenlemeler tasarruf ve sermaye oluşumuna, dolayısıyla kalkınmaya engel olabilir. Örneğin sosyal adaletle ilgili vergi düzenlemeleri orta ve yüksek gelir sahiplerinin tasarruf ve yatırım imkânlarına engel olurken düşük gelir gruplarını daha fazla tüketmeye yöneltirse böyle bir sonuç ortaya çıkabilecektir. Plânlı kalkınma ile ilgili vergi tedbirleri başlıca yatırımları ve ihracatı geliştirmek ve özendirmek amaçlarını hedef almaktadır. Bunlar arasında yatırım indirimi, hızlandırılmış amortismanlar, gümrük vergisinde muafık ve istisnalar, turizm muafıkları, ihracatta vergi iadesi önde gelenlerdendir⁸⁰.

Bugün artık iyice anlaşılmıştır ki, modern ekonomik hayatın artan karmaşıklığı karşısında ekonomik faaliyetleri plânlamak, ayrıntılı plânlar yapmak, hele hele 5 yıllık 10 yıllık dönemleri kapsayan düzenlemeler yapmak mümkün değildir. Ayrıca bu tür uygulamalar son derece ters sonuçlar da doğurabilmektedir. Her şeyden önce ekonomiye böyle müdahaleler, bürokrasiyi artırmaktadır. Bürokratik çarkların ağır dönmesi nedeni ile de, kağıt üstünde çok mükemmel görünen plânlar, kaynak israfına ve ekonomik yapıda çarpıklıklara neden olmaktadır⁸¹.

79 REVA Zeynep, "Sigorta Şirketlerine Müdahale Sürecinde İdarenin Takdir Yetkisi ve Sorumluluğu", (*Sigorta Araştırmaları Dergisi*, Ekim 2005, S. 1), s. 99.

80 ÇAĞAN, s. 146-147,

81 ERGÜN, s. 282.

E. Devlet Yardımları Yoluyla Müdahale

Devlet yardımları temel olarak, kamu kaynaklarının, ülkenin gelişmesi bakımından daha yararlı olarak görülen sektörler yönendirilmesidir. Ülkelerin verdiği teşviklerle neleri amaçladığına bağlı olmakla birlikte, sonuçta ülkenin refah seviyesinin artırılması hedeflenmektedir⁸².

Teşvik tedbirlerinin altında özel kesimin “plân” amaçlarına uygun hareket etmeyi kabul etmesi halinde devletin kendisini bazı malî kolaylıklardan yararlandırması gibi bir hukukî mekanizma yatmaktadır⁸³.

Devlet yardımları, devletlerin direkt olarak bütçelerinden gerçekleştirdikleri, işletmelere verilen hibeler veya ucuz krediler gibi yardımlar ile aynı zamanda, millî, bölgesel veya federal hükümetlerin, belediyelerin, yerel yönetimlerin, devlet bankalarının, vakıfların veya özel veya kamu kuruluşları ve derneklerin kullanımı ile verilen yardımları da kapsar⁸⁴.

Devlet yardımları ile ekonomik alanda verimlilik ve rekabet şartlarında iyileşme, kaynakların dağıtımında ve gelir dağılımında denge sağlanması amaçlanmaktadır.

F. Bizzat Ekonomik Faaliyet Yürüterek Müdahale

Devletin bizzat ekonomik faaliyet yürütmesinin en çarpıcı örneklerini Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) oluşturmaktadır. KİT’ler, devletçilik anlayışının bir yansıması olduğu kadar birey ve şirketlerin ekonomik alanda güçsüz oldukları dönemin ihtiyacı olarak ortaya çıkmış, modern ekonomi anlayışının içerisinde kendisine yer bulamamış ve özelleştirme uygulamaları ile sayılarında azalmalar yaşanmıştır. KİT’lerin yanı sıra devletin bizzat ekonomik faaliyet yürüttüğü kurumlardan olan kamu bankaları, ekonomik hayat içerisinde varlığını ve etkinliğini halen sürdürmektedirler.

KİT’ler, kişisel mal üreten, sermayesinin % 50’inden çoğuna kamunun sahip olduğu ve sosyal yarar amacına göre faaliyette bulunan firmalar şeklinde tanımlanabilir. Bu kuruluşların amaçları, ekonomik etkinlik, kârlılık, gelir dağılımını etkileme ve makro ekonomik politikaları gütmektir⁸⁵. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan pek çok ülkede yaygın şekilde görülen KİT’ler bütün dünyada, devletin ekonomik hayata müdahale etme gereğinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır⁸⁶.

82 KOCATEPE, s. 9.

83 TAN, Ekonomik Hukuk, s. 38.

84 KOCATEPE, s. 6.

85 AKALIN Güneri, **Kamu Ekonomisi**, 2. Basım, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No: 554), Ankara 1986, s. 401-402.

86 KÖRKÜT Sevgi, “Parlamentar Denetim Kapsamında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetlenmesi: TBMM KİT Komisyonunun Denetim Prosedürü ve KİT’lerin Denetiminde Geleceği

Devletin kötü bir işletmeci ve yatırımcı olduğu, çok küçük bir azınlık dışında hemen tüm dünyada kabul edilmektedir. Türkiye'deki kamu yatırımları buna en iyi örnektir⁸⁷.

Dünyada ve ülkemizde devletin bizzat işletmeci olarak ekonomik faaliyetler içerisinde yer almasının doğurduğu sakıncalar zaman içerisinde yakından müşahade edilmiştir. KİT'lerin hantal yapısı, piyasaların gerektirdiği hızlı karar alabilme gerekliliğine ayak uyduramadığı gibi, buradaki idarecilerin yanlış ve yolsuz işlemleri de bu kuruluşların zarar etmelerine ve bunun sonucunda da KİT'lerin toplumun geneli üzerinde bir kambur oluşturmalarına neden olmuştur. Bugün artık özelleştirme eğilimleriyle devletlerin KİT'lerden kurtulma çabası içerisinde buldukları gözlenmektedir. Anayasa'nın 47'nci maddesine 1999 yılında yapılan eklemeye Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesinin önü anayasal düzeyde de açılmış bulunmaktadır.

G. Denetim ve Gözetim Yoluyla Müdahale

İdare, faaliyette bulunduğu alanla ilgili yasal düzenleme ve kararlara uyulmasını temin etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğünü yerine getirebilmesi ve yasal düzenlemeleri gereği gibi yürütebilmesi için de regülasyona tâbi kişi ve kurumlarla iletişim içinde bulunmak, faaliyetlerini kontrol etmek, sorumluluklarının farkında olup olmadıklarını tespit etmek zorundadır. Bu bağlamda, regülasyon faaliyetinden etkilenenlerin şikâyetlerini değerlendirmek ve bu şikâyetleri soruşturacak görevlileri istihdam etmek durumundadır. Bu yolla İdare yalnızca hukuk kurallarının ihlâl edilip edilmediğini öğrenmek veya önlemekle kalmaz, regülasyon faaliyetinden beklenen faydalar plânlandığı gibi gerçekleşmemiş, olumsuz bir takım sonuçlar ortaya çıkmış ise bunların giderilmesine yönelik stratejik ve hukukî bir takım değişiklikler yapılması gerektiğinin de farkına varır⁸⁸.

Bugün dünyada ve ülkemizde devletler, belli bir kısım piyasaların denetim ve gözetimini "düzenleyici kurullar" eliyle yürütmektedirler. Bu kurullar, ilgi alanlarındaki piyasaları dikkatle takip etmekte ve denetlemekte, böylece çıkabilecek riskleri bertaraf etmek suretiyle ekonomik kamu düzeninin bozulmasını engellemektedirler.

Dönük Öngörüler", (Yasama Dergisi, Temmuz-Ağustos-Eylül 2007, S. 6), s. 6.

87 ERGÜN, s. 272.

88 ŞAHİN, s. 54.

IV. DEVLETİN EKONOMİYE MÜDAHALESİNİN YARGISAL DENETİMİ

Denetim kavramı, “hesap verme yükümlülüğü” ile doğrudan ilişkili bir kavramdır⁸⁹. İdarenin tüm işlemlerini nasıl yerine getireceğini, alacağı tüm kararların içeriğini önceden kanun ile belirleme imkânı yoktur. Bu itibarla, idareye belli konularda takdir yetkisi tanımak zarureti vardır. İdare bu yetkiyi kanunun gösterdiği sınırlar içerisinde ve kamu yararı için kullanmak zorundadır⁹⁰. Bu kapsamda idarenin işlem ve eylemlerinin yargısal denetimi apayrı bir önem taşımaktadır. Yargısal denetim, idarenin eylem ve işlemlerinde yasal sınırlar içerisinde kalıp kalmadığı ve takdir yetkisinin bulunduğu alanlardaki eylemlerinin kamu yararına uygunluğu yönünde yerine getirilmektedir.

Siyasî iktidarların ekonomi politikaları, bu ekonomi politikaları bütününde düzenleme ve denetleme yapan bağımsız kuruluşlar, maliye politikası araçlarını uygulayan idarenin yargısal denetiminin boyutu, ekonomik bakış açısından performansı etkileyen bir özellik kazanmaktadır. Küreselleşen ve kuralları giderek güçlü ekonomiler tarafından konulmaya başlanan, ortak esaslara göre yönetilen ve işleyen bir sistemden söz edildiğinde yargının, bir başka ifadeyle yargı denetiminin rolü açıkça görülebilmektedir⁹¹.

Anayasa, ekonomiye müdahale konusunda devlete geniş yetkiler tanımıştır. Ancak, bu yetkilerin sonsuz ve sorumsuz olduğunu düşünmek doğru değildir. Hiç kuşku yok ki, Devletin tüm işlem ve eylemleri gibi ekonomik alandaki işlem ve eylemleri de denetime tâbidir. Bu denetimin en başta geleni de hukuk devleti ilkesinin bir gereği olan yargısal denetimdir. Hukuk devletinde, devlet belirli hukuk kuralları içerisinde hareket etmek zorundadır. Devletin ekonomik alana müdahalesi de bu kapsam içerisinde gerçekleşmelidir.

Hukuk devleti kavramı, siyasal iktidarın kişi hak ve özgürlükleri yararına sınırlandırılmaya başlanması ile birlikte ortaya çıkmış ve demokratik rejim içinde gelişmiştir. Hukuk devletinde, devletin bütün organlarının eylem ve işlemleri hukuk kuralları çerçevesinde yürütülür. Kişi hak ve özgürlükleri anayasal güvence altındadır⁹². Hukuk devleti, bütün faaliyetlerinde hukukun hâkim olduğu bir devlet düzenidir⁹³.

89 KORKUT, s. 5

90 REVA, s. 95.

91 KIRMAN Ahmet, “**Ekonomik Temelli Kararlar ve Yargı**”, www.danistay.gov.tr/semposium/2010/3.html, Erişim Tarihi: 10.12.2013

92 ÇAĞAN, s. 137,

93 Bkz: Anayasa Mahkemesinin 26.09.1965 tarih, 1963/173-1965/40 E-K. sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

Demokratik hukuk devleti ilkesi ise, hukuka bağlı, istikrarlı ve gerçekçi bir hürriyet rejimini ifade eder⁹⁴. Bir başka deyişle hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan devlettir⁹⁵. Anayasa'nın 2'nci maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu; 125. maddesinin birinci fıkrasında da, "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu" belirtilmektedir.

Anayasa'nın 125/3. maddesi yargısal denetimin sınırlarını çizmiş bulunmaktadır. Buna göre; yargısal denetim, idarî eylem ve işlemlerde "hukuka uygunluk denetimi" ile sınırlı olup; yargı yetkisi, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamayacaktır. Yürütme görevinin yasal çerçeveye uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak türden kararlar verilemeyeceği gibi, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı da verilemeyecektir.

Ekonomik temelli idare işlemlerinin (bağımsız idarî otoriteler dâhil) yargısal denetim konusu edilmesi Anayasal gerekçelerden öte hukuk devleti olma iddiasının bir gereği olarak görülmelidir. Bununla birlikte yerindelik denetiminin sınırlarının somut esaslara oturtulan ölçümlenmelerle verilecek kararlar yolu ile geriye çekilerek hukuka uygunluk denetiminin hayata geçirilmesi, kamu yararı kavramının hukuka uygunluk esaslarına bağlanması, bunu yapacak heyetlerin de bu konularda uzmanlaşmış olması ülke ekonomisinin alacağı mesafede yargının katkısı bakımından çok yararlı olacaktır⁹⁶.

Devletin ekonomiye müdahalesinin yasama ve yürütme organları eli ile hayata geçirildiği görülmektedir. Bu nedenle, Yasama Organının çıkardığı kanunlarla Anayasal sınırlar içerisinde kalıp kalmadığının denetimi Anayasa Mahkemesince; idare erkinin ortaya koyacağı işlem ve kararların hukukî zeminde bulunup bulunmadığının yargısal denetimi de idarî yargı mercilerince yapılacaktır. Bununla birlikte KİT'lerin faaliyetlerinde olduğu gibi idarenin bir kısım eylem ve işlemleri de özel hukuk hükümlerine bağlanmış bulunmaktadır. Bu nedenle özel hukuka ilişkin bu türlü uyumsuzlukların çözüm yeri, adlî yargı mercileri olmalıdır. Ancak, bu be-

94 Bkz: Anayasa Mahkemesinin 08.04.1963 tarih, 1963/16-83 E-K. sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

95 Bkz: Anayasa Mahkemesinin 10.07.2013 tarih, 2012/107-2013/90 E-K. sayılı kararı. (<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>, Erişim Tarihi: 10.04.2015)

96 KIRMAN Ahmet, "Ekonomik Temelli Kararlar ve Yargı", www.danistay.gov.tr/sempozum/2010/3.html, Erişim Tarihi: 10.12.2013

lirlemeyi yapmak her zaman kolay olmamaktadır.

Ekonomik anayasa hukuku, devletin özel mülkiyet, sözleşme hürriyeti, endüstri ve ticaret özgürlüğü konusunda temel anlayışlarını ve kamu otoritelerinin ekonomiye müdahalelerinin derece ve yapısını belirler. Ekonomik İdare Hukuku ise, ekonomik anayasanın prensipleri ile ekonomik hayata kamu otoritelerinin zorlayıcı müdahalelerinin, kanunun öngördüğü kurum ve vasıtalarla uygulamaya konulmasını inceler⁹⁷.

İdarenin ekonomik faaliyetlerinin yargısal denetiminde, idarenin ekonomik hayata müdahalede özel hukuk yol ve kurumlarından da yararlanması nedeniyle denetime yetkili yargı organının belirlenmesinin yanında, bu tip faaliyetlerin alanının önceden konulmuş genel kurallarla ayrıntılı biçimde düzenlenmemiş olması ile takdir yetkisinin genişliğinden kaynaklanan denetleme güçlüğü olmak üzere iki grup sorunu ortaya çıkarmıştır⁹⁸.

Ekonomik kamu kurumlarının bazı faaliyetlerinin kamu hukukuna, bazı faaliyetlerinin de özel hukuka tabi olduklarının kabul edilmesi uygulamada görevli yargı yerinin belirlenmesinde önemli güçlükler ortaya çıkarmaktadır⁹⁹. Devlet tarafından kurulup işletilen kamu iktisadî teşebbüsleri, ticari alanda faaliyet göstermeleri yönüyle özel hukuk hükümlerine tabi olmaları gerektiği düşünülse de yönetim ve denetim mekanizmalarının idarenin elinde bulunması yönüyle de kamu hukukuna tâbi bulunmaları gerekmektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesi almış olduğu kararlarda; kamu iktisadî teşebbüsleri ile üçüncü şahıslar arasındaki işlemin kamu gücüne dayalı, resen ve tek yanlı olarak tesis edilen idarî işlem mi; yoksa, tarafların iradelerinin serbestçe ortaya konulduğu çift yanlı sözleşmeye dayalı bir işlem mi olduğuna göre yargı yerinin belirlenmesi gerektiği yönünde bir değerlendirmede bulunmuştur¹⁰⁰. Bunun yanı sıra yürütülen faaliyetin kamu hizmeti niteliği taşıyıp taşımadığı hususunda da kriter belirleyen Uyuşmazlık Mahkemesi, faaliyetin kamu hizmeti kapsamında bulunduğu hallerde idarî yargı yerinin görevli olacağına karar vermiştir¹⁰¹.

97 TAN, Ekonomik Hukuk, s. 22.

98 TAN, Ekonomik Hukuk, s. 39.

99 TAN Turgut, "Ekonomik İdari Kararların Yargısal Denetimi", (Amme İdaresi Dergisi, Cilt 8, S. 2, Ankara, Haziran 1975), s. 34.

100 Bkz: Uyuşmazlık Mahkemesinin Hukuk Bölümüne ait 23.12.2002 tarih, 2002/48-80 E-K., 03.12.2007 tarih, 207/343-313E-K., 02.11.2009 tarih, 2009/126-257 E.K. sayılı kararları, (<http://www.uysuzmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>, Erişim T: 10.04.2015)

101 Bkz: Uyuşmazlık Mahkemesinin Hukuk Bölümüne ait 17.04.2009 tarih, 2009/167-226 E-K., 01.03.2010 tarih, 2009/21-2010/31 E-K. sayılı kararları, (<http://www.uysuzmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>, Erişim T: 10.04.2015)

SONUÇ

Zaman içerisinde ekonomik ve ticarî alanda faaliyet gösteren özel teşebbüslerin güçlenmesi, toplumun pek çok ihtiyaçlarının bunlar tarafından karşılanabilir hale gelmesi, piyasa şartlarının iletişim ve teknolojik gelişmelerle birlikte anlık değişimlere uğrayabiliyor olması, bunun yanı sıra devletlerin gelişmelere uygun ani refleksler veremeyen bürokratik yapısı, ekonomide devletlerin faaliyetlerini azaltmasına ve bu alanı özel girişimcilerin eline bırakmasına neden olmuştur. Ancak bu gelişme, devletlerin ekonomiden tamamen soyutlanması ve alanın terki noktasına ulaşmıştır. Zira özel girişimlerin bir bölümünün güçlenen ve dünya çapında örgütlenen yapısı, devletlerin egemenliklerini tehdit eder bir konuma bürünmekle birlikte, ülke içi güçlü şirketlerin de tekelleşmeye giderek rekabeti önlemek suretiyle kendisinden güçsüz şirketlere hayat hakkı tanıma eğilimi ve ekonomik alandaki hataların sosyal toplumsal dengeye etkileri de devletlerin ekonomilerini kontrol altında tutma zorunluluğunu sürdürmelerine neden olmaktadır.

Devletin ekonomiye müdahalesinin en başta gelen sebebi öncelikle ekonomik kamu düzenini, buna bağlı olarak da genel kamu düzenini sağlamaktır. 2000 yılı ekonomik krizinde Arjantin'de yaşanan yaygın yağma ve sokak olayları, yine yakın zamanda Yunanistan'ın yaşadığı ve etkilerini halen sürdürmekte olan ekonomik krizin yol açtığı sokak olayları ekonomideki bozukluk ve aksaklıkların toplumdaki kamu düzenini tehdit eder bir mahiyet kazandığının en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır.

Devletin, ekonomide etkinliği sağlamak ve yaşanabilecek başarısızlıklar nedeniyle ortaya çıkabilecek olumsuzlukları gidermek amacıyla ekonomiye müdahalede bulunması, kamu düzeninin sağlanmasına yönelik önlemler arasında görülmelidir. Çünkü ekonomik alandaki düzensizlikler ve millî gelirin âdil paylaşılmamasına bağlı olarak toplumun bir kesimi aşırı zenginleşirken, diğer bir kesiminin yoksulluğa terk edilmesi, sadece ekonomik sonuçlar doğurmamakta; bu durum toplumun huzur ve güvenliğini de tehdit eder aşamalara ulaşabilmektedir.

Özellikle Yunanistan krizi, yalnızca bu ülkede etkilerini hissettirmemiş, diğer Avrupa ülkelerinin ekonomilerine de çok ciddi olumsuz etkilerde bulunmuştur. Bu da bir ülkede bozulan ekonomik kamu düzeninin etkilerinin yalnızca o ülke ile sınırlı kalmadığının, küreselleşen dünyadaki ülkeler arası yaygın ekonomik ilişkiler nedeniyle başka ülkelerin ekonomilerini de doğrudan etkileyebildiğinin bir göstergesidir.

Devletin ekonomiye müdahalesinin gerekip gerekmediği konusunda tartışmalar devam ediyor, müdahale yöntemleri konusundaki tercihler

ülkeden ülkeye farklılık gösteriyor olsa da; ekonomik kalkınmayla birlikte ekonomik kamu düzeni ile genel kamu düzeninin sağlanması ve sürdürülebilir kılınması, ayrıca rekabetçi piyasa şartlarının oluşturulması ve tüketicilerin korunması saikleriyle devletin ekonomiye müdahalesi kaçınılmaz bulunmaktadır.

Devletin ekonomiye müdahalesi zorunlu görülmeyle birlikte; bu müdahaleler, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde yapılmalı ve yargı tarafından denetime tâbi tutulabilmelidir. Aksi hal, yani denetlenemeyen devlet müdahaleleri, ekonomik kamu düzenini de bozucu bir etkiye neden olabilecektir.

KAYNAKLAR

AKALIN Güneri, **Kamu Ekonomisi**, 2. Basım, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 554), Ankara 1986.

AKINCI Müslüm, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Rekabet Kurumu”, (**Rekabet Dergisi**, Ocak-Şubat-Mart 2001, S. 5).

ALKİN Erdoğan, “Piyasa Ekonomisine Kamu Müdahalesi”, (İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, Yıl: 3, Temmuz-2004, S. 6).

ARSLAN Mehmet Lütfi, “Devletin İktisadi Büyümedeki Rolü”, (**Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, Yıl 2011, C. 4, S. 2).

ASLAN Zehreddin, “Devletin Ekonomiye Müdahalesi ve İktisadi Müdahalesi ve İktisadi Kolluk Faaliyeti İçinde Rekabetin Korunması”, (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ocak-1996, S. 14).

ATİYAS İzak /ODER Burak, **Türkiye’de Özelleştirmenin Hukuk ve Ekonomisi**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Yayını, Matsa Yayınevi, Ankara 2008.

BAYKAL C. Murat, “Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine”, (**Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 66, Güz-2008, S. 4).

ÇAĞAN Namî, “Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme”, (**Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1980, Cilt: 37, S. 1-4).

ÇAL Sedat, “Ekonomik Düzenleme (Regülasyon), Özelleştirme, İdare Hukuku ve Uluslararası Tahkim Matrisinde Değerlendirmeler”, (**Sosyo Ekonomi Dergisi**, Yıl 6, S.13/2010-2).

ÇOLAK Nusret İlker, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği**, (Seçkin Yayınları), Ankara 2003.

DURSUN İbrahim, “Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif Ve Pozitif Özgürlükler”, (**Akademik İncelemeler Dergisi**, Yıl:2009, Cilt:4, S. 1).

ERGÜN İsmet, “**Devlet ve Ekonomi**”, (Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara 2000).

ERKAN Mustafa / DEMİRCİOĞLU Mustafa Yaşar, “Ülke Derecelendirmesinin Ekonomik Kamu Düzeni Üzerindeki Etkisi”, (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl: 2010, Cilt:1, S. 1).

GÖZÜBÜYÜK Şeref, **Yönetim Hukuku**, 26. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.

KARAOSMANOĞLU Halime Sebahat, **Düzenleyici Etki Analizi ve Türkiye Uygulaması**, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Temmuz 2006.

KIRMAN Ahmet, **“Ekonomik Temelli Kararlar ve Yargı”**, www.danistay.gov.tr/sempozyum/2010/3.html, Erişim Tarihi: 10.12.2013.

KOCATEPE Hamza, **Devlet Yardımlarının Firmaların Rekabet Gücü Üzerine Etkisi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2007.

KORKUT Sevgi, **“Parlamentar Denetim Kapsamında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetlenmesi: TBMM KİT Komisyonunun Denetim Prosedürü ve KİTlerin Denetiminde Geleceğe Dönük Öngörüler”**, (**Yasama Dergisi**, Temmuz-Ağustos-Eylül 2007, S. 6).

OĞURLU Yücel, **“İdari Yaptırımlara Genel Bir Bakış Ve İdari Yaptırım-Ceza Yaptırımı Ayrımı”**, (**A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl-1999, C. 3, S. 1).

OĞUZ Fuat, **“Bilgi, Regülasyon ve Rekabet: Bir Piyasa Süreci Yaklaşımı”**, (**Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 6 S. 2 Temmuz 2005).

OKAY Özge, **İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2009.

ORDU Özgecan, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde Temel Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlanma Nedeni Olarak Avrupa Kamu Düzeni**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008.

ÖZCAN Elvin Evrim, **İdare Hukuku Açısından Türkiye’de Elektrik Sektörünün Regülasyonu ve Avrupa Birliği, Rusya, Çin Ve Güney Amerika Uygulamaları**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2009.

ÖZKAN Ahmet Fatih, **“Ekonomik Kamu Düzeni ve Ekonomik Kolluk Faaliyeti”**, (**Ankara Barosu Dergisi**, Güz 2009, Yıl 67, S. 4).

REVA Zeynep, **“Sigorta Şirketlerine Müdahale Sürecinde İdarenin Takdir Yetkisi ve Sorumluluğu”**, (**Sigorta Araştırmaları Dergisi**, Ekim 2005, S. 1).

SARISOY Sinan, **“Düzenleyici Devlet ve Regülasyon Uygulamalarının Etkinliği Üzerine Tartışmalar”**, (**Maliye Dergisi**, Temmuz-Aralık 2010, S. 159).

ŞAHİN Cenk Y., **Amerikan İdare Hukukunun Temel Kavramı Olarak**

Regülasyon ve Türk İdare Hukukuna Yansımaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2009.

ŞİMŞEK Altın Aslı, **Genel Kamu Hukukunun Temel Kavramı Olarak Kamu Düzeni**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

TAN Turgut, “Ekonomik Hukuk ve Ekonomik Kamu Hukuku”, (**Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 5, S. 1, Ankara, Mart 1972).

TAN Turgut, “Ekonomik İdari Kararların Yargısal Denetimi”, (**Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 8, S. 2, Ankara, Haziran- 1975).

TAN Turgut, “Anayasal Ekonomik Düzen”, (**Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 7, Ankara-1990).

TİRYAKİ Tercan/GÜRSOY Türker, “Ekonomik Suç Kavramı ve Sigortacılık Suçlarının Bu Açından Değerlendirilmesi”, (Sayıştay Dergisi, Sayı: 55, Ekim-Aralık 2004).

İnternet Kaynakları

<http://www.anayasa.gov.tr/Kararlar/KararlarBilgiBankasi>.

<http://www.uyusmazlik.gov.tr/kararlar/kararlar.html>.